

Bibliyoğrafya

Wilhelm Gerloff: Die Entstehung des Geldes und die Anfänge des Geldwesens. Frankfurt (V. Klostermann) 1940. - 196 sahife. - R.M. 8.

Nazarî iktisatçılarla iktisat tarihçileri arasındaki iş bölümü iktisadî problemleri aydınlatmaktan ziyade bunların inkişafına mani olmuştur. Nazariyeciler, telâkkilerini öz mantıkla isbat etmeğe çalışmakta, tarihçiler ise, münasebet ve fonksiyonlarını tanımadıkları ve bu yüzden tasnif ve tarif edemedikleri iktisadî vâkıa ve hâdiseleri tetkik ile bir takım neticelere varmak istemektedirler. Meselâ, bunlar, hakikî mânada kapitalizm sayılmıyan ilk çağ kapitalizmini araştırmakta ve bugünkü iktisat kaidelerini o devirlere tatbik etmektedirler.

Nazariye ile tarih arasında mevcut olan düalizm bilhassa para teorisinde muzır tesirler icra etmiştir.

Bunun için Gerloff'un kitabı merakla okunacaktır. Çünkü, meşhur bir nazariyeci olan müellif, paranın tarihte ne suretle doğduğunu izaha çalışmakta ve bir taraftan paranın mübadele ihtiyacından neşet ettiğini isbata kalkışan ve bugüne kadar bilâtenkit kabul edilen Aristo nazariyesini reddetmekte, diğer taraftan, iptidaî iktisat devirlerinde para fonksyonu icra etmiyen bir takım hâdiseleri para olarak tavsif eden ve esasında tarihçi ve etnologların eseri olan düşünce tarzını ortadan kaldırmaktadır.

Gerloff, kablettarih hâdiselere, iptidaî halk kütlelerinin âdetlerine ve müstemlekelerde cari örfilere dair bir çok malzeme toplamıştır. Bu malzemedен çıkardığı netice şudur:

Para her iktisat seviyesinde başka bir fonksyon icra eder. İptidaî kavimlerde kullanılan para mübadele iktisadında kullanılan paranın aynı değildir. Para mübadeleden doğmayıp cemiyette duyulan kıymet ihtiyacından husule gelir. Mübadele paranın bir neticesi değil, bir şartıdır. Gerçi bazı hallerde devletin paranın doğuşuna müessir olduğunu görürüz. Fakat ekseriyetle dinî mezhepler ve servet mefhumunu temsil eden remizler hakkındaki görüş tarzı paranın mad-desini tayin eder.

Bu iptidaî kavimlerde paranın fonksyon tedavül değil, bilâkis tesorisasyondur. Bu para kız alıp verme, fideyi necat cizye, mütte-

fiklere verilen hediyeler gibi pek ender hallerde sahibini değiştirir. Fakat daima zadegân sınıfında kalır. Ancak sonraları aşağı tabakaların mübadele parası doğmuştur.

Lâkin **Gerloff'un** çıkardığı nazari neticeler tamamen tatminkâr değildir. Müellif, iktisadın geçirdiğı muhtelif devirlerde para fonksiyonunun tebeddülü hakkında edindiğı kanaata göre iptidaî paraya para mahiyetini atfetmemeliydi. Nazari mânada, mukaddes eşyadan vücade getirilen tediye vasıtaları para olmadığı gibi, istihlâk maddelerinden yapılan mübadele vasıtaları da para değildir.

Mal mübadelesini para mübadelesinden tefrik eden nedir? **Gerloff** sormalıydı. Trampada taraflar hangi malı alacaklarını derhal kararlaştırmak mecburiyetindedirler. Binaenaleyh burada ne satıcı, ne de alıcı vardır. Buna mukabil para mübadelesinde mübadele keyfiyeti iki safhaya ayrılır: Alıcı olan taraf ne almak istediğini derhal bildirecek, satıcı olan taraf ise, alıcıyla muayyen bir kıymet üzerinde anlaşacak, hangi malları alacağını ve bunları kimden talep edeceğini ve mübadelenin ikinci safhasını hangi zamanda icra edeceğini açık bırakacaktır.

Bu fonksiyonu, yani ikinci safhanın kabili tehir oluşu keyfiyetini, ne tesorisasyon maksadıyla biriktirilen para ne de istihlâke avdet eden mübadele parası icra edebilir. Bu fonksiyon ancak istihlâk edilmeksizin daima tedavül edebilen ve muayyen bir eşyayı remiz şeklinde temsil eden bir para tarafından ifa edilebilir. Yalnız bu kabil paralar hakkında nazari kaideler vazedebiliriz. Buna mukabil iptidaî kavimlerde kullanılan para sistemlerine dair vücade getirilen para nazariyeleri yalnız umumî fiat nazariyesi mahiyetini haiz olabilir. Filhakika iki safhadan mürekkep olan mübadelede şart evvelce umumen kabul edilen bir kıymet ölçüsünün mevcudiyetidir. Bu bakımdan **Gerloff** haklıdır. Çünkü **Gerloff** paranın mübadele iktisadının bir neticesi olmadığını, bir sebebi olduğunu iddia etmektedir.

Bu itiraz **Gerloff'un** eserinde ifadesini bulan fikirlerin kıymetini azaltmaz. Bilhassa paranın doğuş şekli hakkında söylenegelen safadaları reddeden fikirleri kıymetlidir. Paranın doğuşu hakkındaki nazariyelerin kısmı azamı esaslı tetkikata dayanımayan faraziyeler olup muayyen bir para siyasetini isbat maksadıyla vücade getirilmiştir. Bundan **Gerloff'un** eseri ilmimizi serbest düşünceye mani olan tehlikeli ve faydasız fikirlerden kurtarmıştır.

A. Angelopulos: Umumî Vergi teorisi (Yunanca). —Atina, 1939. — 320 sayfa. — Fiyatı 200 drahmi.

Bu etüdde Prof. **Angelopulos**, verginin esas meselelerini, maliye ilminin son temayüllerine göre aldıkları şekil altında tetkik etmektedir. Keza vergi siyasetinin, devletin malî faaliyetine yol göstermeğe ve bu faaliyeti daha geniş olan iktisadî ve sosyal politika ile hemahenk kılmağa matuf son temayüllerini de izah etmektedir. Müellif bilhassa verginin sosyal iktisattaki fonksyonunu ve verginin sosyal iktisat ve maliyedeki mevki ve şumulünü tetkik etmiştir. Aynı zamanda vergi koymanın sebebini izah eden muhtelif nazariyeleri tafsil etmekte ve verginin sebebini iktisadî ve sosyal mahiyette olduğunu ileri sürmektedir. Bu kanaatle müellif **F. K. Mann**, **W. Andrae** ve diğer bazı Alman profesörlerine yaklaşmaktadır. Prof. **Angelopulos** vergi siyasetinin takip ettiği gayrı malî gayeleri ve keza modern maliyede verginin iktisadî ve sosyal fonksyonlarını üstadane bir surette tetkik etmiştir. Müellif verginin konjonktür temevvüçleri üzerinde müessir olup olmadığını da araştırmıştır.

Maliye siyasetinde hâkim olması icabeden prensiplerin tetkikine tahsis edilmiş bulunan ve gayet analitik olan eserin birinci kısmı fevkalâde enteresandır.

İkinci kısımda müellif verginin sahasını ve hudutlarını tayin etmek için göz önünde bulundurmak icabeden malî kudreti tayin eden kıstasları tetkik etmektedir.

Bu mükemmel eserin üçüncü kısmında, Prof. **Angelopulos** fevkalâde bir vukufla vergiye karşı husule gelen iktisadî aksülâmelerden bahsetmektedir. Bilhassa verginin inikâsı ve intibakı meselesini tetkik etmekte ve maliye ilminin bu mühim meselesinin âmilleri üzerinde durmaktadır. Müellif keza aynı kısımda vergiden husule gelen iktisadî ve içtimâî mahiyetteki muhtelif tesir ve temayülleri ve vergi hasılatının istimalinden ileri gelen daha umumî neticeleri izah etmektedir.

Dördüncü kısımda müellif muhtelif zamanlarda hâkim olmuş olan malî siyaset sistemlerini mülâhaza etmekte ve maliye ilminin umumî prensiplerine uygun bir hale gelmesi için bir memleket maliye sisteminin bünyesini tayin etmek icabeden esasları tetkik mevzuu ittihaz etmektedir.

Bu muazzam eserin son kısmında müellif malî meselelerin teknik veçhelerini tetkik etmekte ve devletlerin malî siyasetleri mucibin-

ce ittihaz edilmiş bulunan tedbirlerin muvaffak olabilmelerine yardım edebilecek teknik kaideleri izah etmektedir.

Prof. Angelopoulos'un eseri fikir bakımından çok zengindir. Müellif kitabında bütün maliye literatürünü ve tenkitleri nazarı itibara almış ve umumî vergi nazariyesile her hangi bakımdan bir münasebeti bulunan bütün meselelerde muayyen bir cephe almıştır. Hiç şüphesizdir ki, bu eser fevkalâde alâka ile okunabilir.

Prof. B. Dertilis

Atina Üniversitesi Profesörlerinden

Prof. Dr. Richard Büchner: Einzelhandel und Mittelstandspolitik. (Mitteilungen ans dem handelswissenschaftlichen Seminar der Universität Zürich; neue Folge; Heft 64.) Zürich (Verlag Schulthess und Co.) 1940.— 91 pp.— Prix: sfs. 2,85.

Tetkikimizin mevzuunu teşkil eden eser, hacmi itibarile geniş bir yer tutmamakla beraber, zamanımız perakende ticaretinin en mühim meselelerine giriş mahiyetinde olan kıymetli bir kitaptır. Kısaca bir mukaddemeyi müteakıp perakende ticaretin organizasyon şekilleri ve bunların tarihî inkişafı toplu ve ihatalı bir görüşle tetkik edildikten sonra, bu bahisleri takiben İsviçrede perakende ticaretin izahına girişilmektedir. Bu sonuncu mevzuun tetkikinde mufassal istatistik vesikalarına istinat edildikten başka, ticaretin bugünkü vaziyeti hakkında ötedenberi çok yayılmış ve her biri birer parola olarak ifrat derecesinde ileri sürülmüş bulunan hüküm ve kanaatler (daha doğrusu «préjugé» mahiyetindeki telâkkiler) isabetli olup olmadıkları bakımından kritik şekilde gözden geçirilmektedir. Burada müellif başlıca şu neticelere vasil oluyor: «Küçük perakende ticaret işletmelerinin ortadan kaldırılması mevzuubahs olamaz» (s. 25), «küçük perakende ticaret henüz canlı ve kuvvetli denecek bir teşebbüs inisiyativine sahip bulunmaktadır» (s. 27) ve bu nevi ticarete sıkıntılı, müşkül bir vaziyetten umumî olarak değil, ancak olsa olsa gelirlerinin daha refah anında pek cüzî olması dolayisile konjonktürün alçalmaya başladığı zamanlarda müşkül bir vaziyete düşen perakendeci tüccarlar hakkında bahsedilebilir (s. 40). Müteakıp bahislerde perakende ticaret üzerindeki tesirleri itibarile devletin iktisadî ve malî siyaseti gözden geçiriliyor ve bilhassa büyük mağazalar vergisinin tesirleri üzerinde ehemmiyetle duruluyor. Müellif, modern vergi

tesirleri nazariyatının neticeleri üzerine istinat ettirdiği itinalı ve tartılı münakaşaları sonunda, büyük mağaza vergileriyle cemiyette orta halli sınıfların lehine olmak üzere tahakkuk ettirilmek istenen gayelere hakikaten ulaşabileceğinin çok şüpheli olduğu kanaatine vasil oluyor ve bu noktada —malî mülâhazalar haricindeki gayelerle vazedilen ekseri vergilerde olduğu gibi— malî gayelerle malî olmayan hedef ve mülâhazaların birbirleriyle tezat halinde bulunabileceklerini tebarüz ettiriyor. Nihayet **Büchner** eserinin son bahsinde, devlet yardımı ve bilhassa kendi kendilerine yardım suretile küçük perakende ticaretin ve umumî olarak orta halli sınıfların maruz kaldıkları iktisadî bünye tahavvüllerinden mütevellit müşkül, sıkıntılı vaziyetlerin hafifletilmesi imkânlarıyla meşgul olmaktadır.

Prof. Dr. F. Neumark

Türk ziraat tarihine bir bakış: Birinci köy ve ziraat kalkınma kongresi yayınlarından, (304 sahife ve ayrıca ek ve fotoğraflar). Devlet Basımevi, İstanbul, 1938.

Geçen sayımızda 1938 Ankara Köy ve Ziraat Kongresine ait neşriyatın kısa bir tahlili mevcut bulunmakta idi [*]. Bu neşriyat arasında mühim bir mevki işgal eden **Türk ziraat tarihine bir bakış** ünvanlı kitabın muhteviyatı hakkında burada ayrıca bir kaç söz söylemek niyetindeyiz. Umumiyetle devlet daireleri tarafından yapılan diğer bir çok faydalı neşriyat gibi bu kitap ta, büyük ilmî kıymetine rağmen, iyi teşkilâtlandırılmış bir tevzi sistemine tâbi tutulmadığı ve satışa, kısmen de olsa, arz edilmiş bulunmadığı için bir çok alâkadarlar tarafından tanınmamaktadır. Bu itibarla, elimize tesadüfen geçmiş bulunan böyle bir tetkikin mevcudiyetinden okuyucularımızı haberdar etmeği münasip görmekteyiz.

Mevzuubahs tetkik, ait olduğu resmî daire tarafından kongreye arzedilecek bir rapor mahiyetinde ve anonim bir şekilde tertip edilmiş olmakla beraber, mukaddemede verilen izahattan bu eserin hazırlanışında Maarif Vekâleti Müsteşarı Bay **İhsan Sungu** ile Ziraat Vekâleti şube müdürlerinden Bay **Ragıp Ziya Mağden**'in büyük hizmetleri geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu hususta bu müdekkikler-

[*] Bak. yukarıda, s. 263-267.

den her birinin iştirak hissesini lâykile tayin etmek mümkün değil ise de; dikkatli bir göz için, bilhassa tanzimat devri yazılırken esere konmuş olan kıymetli vesikalarla dikkate şayan malûmatın Bay İhsan Sungu tarafından temin edilmiş olduğunu ayırdetmek güç olmaktadır.

Bu tetkikin sureti umumiyyede Türk ziraat tarihine ait bir kalem tecrübesi olmak üzere tertip edilmiş olması, zarurî olarak tesadüf edilebilecek müşkülâtın çoğalmasını mucip olmuş ve kitabın muhtelif fasılları arasında gerek kullanılan malzemenin mahiyeti ve gerek tatbik edilen tevsi plânları bakımlarından büyük farkların meydana gelmesine sebep olmuştur. Filhakika, yalnız Osmanlı devrinin Türkiyesi gibi başlı başına bir âlem teşkil eden bir memleketin bile ziraat tarihi bakımından umumî bir tablosunu yapmak, tetkikatın hali hazır vaziyeti icabı, henüz imkânsız bir iş iken, muhtelif zaman ve mekânlarda yaşamış bulunan Türk devletlerinin mensup oldukları ziraî rejimleri ve ziraî sahadaki faaliyetleri terkibi bir tarzda ve tam olarak izah etmek teşebbüsün uğrayacağı büyük müşküller izahtan müstağnidir. Bu sebeple, kitabın «ziraatin yaratıcısı olan Türkler», «Türkiyeden çıkan ve yayılan nebatlar», «Anadoluda tarihî devirlerde Türklerin ziraat ve hayvancılığa hizmetleri» gibi ilk fasılları zarurî olan noksan ve methodsuz bir şekilde işlenmiş ve bu fasıllar diğer kısımlar için ancak bir medhal hizmetini görebilecek bazı umumî ve mücerret malûmatı ihtiva etmekte bulunmuşlardır.

Tetkikin dördüncü faslını teşkil eden Osmanlı imparatorluğunda ziraat başlıklı kısmı da, nisbeten yakın ve müşahhas bir devre müteallik bulunmakla beraber; bu tarihin vergi sistemleri, ziraî ekonomisinin hukukî ve siyasî muhiti ve içtimaî sınıfları hakkında esaslı monografyaların henüz yapılmamış bulunması yüzünden, zarurî olarak noksan bırakılmış ve bu devire ait bir çok meselelerin hal ve tenvirinde bu kitapta da esaslı hiç bir terakki temin edilememiştir. Bununla beraber, hemen kaydetmek lâzımgelir ki, bu faslın Osmanlı devrinde hayvan yetiştirmeye ve çiçekçiliğe ait bulunan kısımları dikkate şayan ve kıymetli malûmat ile işlenmiştir. Bu meyanda Konya müzesi kütüphanesinde mevcut bir Baytarnâmeden iyi bir atın evsafı hakkında nakledilen sahifelerle, namlarına mezar taşı dikilen, sahiplerinin mezarının bir tarafına gömülen ve meşhur şairler tarafından haklarında kasideler yazılan atlar hakkında verilen tafsilât nevinden verilen malûmat, cidden dikkate şayandır. Filhakika, Türk-

lerin en eski devirlerden beri ata büyük bir ehemmiyet verdikleri ve Türk akıncılarının altında dünyanın en kuvvetli ve en güzel atlarının bulunduğu malûmdur. Bu sebeple; canlı at sırtında kurulan medeniyetlerin en yükseklerine sahip olmuş bulunan Türk illerinde, bu kitapta tahlil edildiği neviden ata ve at yetiştirmeğe ait büyük bir literatürün mevcut olacağı da aşikârdır. (sf. 51-59).

Çiçekçilik ve meyvacılık bahislerine ait olup muhtelif şükûfeci tezkerelerinden çıkarılarak kitaba konmuş olan malûmat ta daha az dikkate şayan değildir. Bu malûmat sayesinde bu memleketin çiçekçisinin vaktile haiz olduğu zevk üstünlüğünü, Türk topraklarının bu husustaki eşsiz kıymet ve kabiliyeti ve umumî yıkılış devirlerinde bu kadar kıymetli bir ziraat şubesinin ve ticaretinin nasıl kaybedilmiş olduğunu görmekteyiz. Filhakika, insan İstanbulda 839 çeşit lâlenin yetiştirildiği ve bir lâle soğanının 500-1000 liraya satıldığı zamanları, vezirlerin ve şeyhülislâmların yeni çiçek tohumları ve varyeteleri meydana getirmekle meşgul oldukları, çiçek yetiştirenlerin aralarında cemiyetler kurdukları ve meşhur çiçek sahiplerine ve çiçekçiliğe ait kitapların yazıldığı bir çiçek zevk ve merakını, Türkiyede mevcut bugünkü vaziyet karşısında, ancak müşkülâtle tasavvur edebilmektedir. Bununla beraber, bu hususta bugün hâlâ en büyük lâle ve lâle soğanı ihracatçısı olan Hollandada, lâle istihsali merkezi olan Haarlem ziraat mektebi müzesi ve koleksiyonlarının istisnasız olarak bütün lâle soğanlarının Türkiyeden geldiğini ve buna benzer delilleri Türkiye ziraat tarihine ait eserde izah edildiği şekilde hatırlamak pek faydalı olmaktadır. Ve bu kitapta vaktile Türkiyede meyvacılık ve çiçekçilik sahalarında tahakkuk ettirilen terafkiler hakkında bu neviden daha bir çok mühim malûmat mevcuttur. (38-51).

Bununla beraber, bir kalem tecrübesi halinde de olsa, böyle umumî bir Türk ziraat tarihinin muhtelif fasılları, münhasıran Osmanlı devri nazarı itibara alınmış olsa dahi, aynı salâhiyet, aynı malzeme bolluğu ve etraflılığıyla tetkik edilmiş değildir. Ve esasen böyle bir tetkiki daha uzun bir müddet kimseden beklemeğe hakkımız da yoktur. Bu muazzam iş için nesillerin ve ekiplerin teşriki mesai etmesi ve memlekette bu gibi tetkiklerin lüzum ve ehemmiyeti lâyıkile takdir edilmiş bir cereyan halini almış olması lâzımdır. Bu bakımdan biz, bir kongreye yetiştirilmek için alelacele hazırlanmış olan böyle bir Türkiye ziraat tarihini, böyle bir tarihin ne gibi meseleleri ne şekilde bir arada tetkik etmesi lâzımgeldiğine at dikkate şayan bir kalem

tecrübesi olarak telâkki ediyor ve böyle bir ziraat tarihinin ihtiva etmesi lâzımgelen fasıllarla halletmek mecburiyetinde bulunduğu meselelerin burada âdetâ bir programını bulmuş olduğumuzu zannediyoruz.

Maamafih, yukarıda söylediğimiz gibi mevzuubahs eser, yalnız esas hatlarıle böyle bir **taslak ve terkip meydana koymak istemekle kalmamış, ayrıca bu umumî plân içinde bazı bahisleri yepyeni malzeme ile de işlemiştir.** Bu itibarla eserin kıymeti tecrübe ettiği terkip taslağı itibarıle olduğu kadar, neşir ve temas ettiği vesâikin ve kullandığı malzemenin mahiyeti bakımından da fazladır.

Bununla beraber, eserin kıymeti hakkında bu müsbet hükümleri verdikten sonra, mevzuubahs eserde vaz' veya temas edilen bazı meselelerle bu meselelerin tenviri için kullanılan malzeme hakkında bazı **tenkidî mülâhazaları** da burada serdetmeyi bilhassa lüzumlu addetmekteyiz. Çünkü, ancak bu suretledir ki bu meselelerin vaz' ve halli için hazırlıklarımızın ne kadar noksan olduğu ve sarfedilmesi lâzımgelen gayretlerin azameti meydana çıkabilecektir. Bu sebeple, her şeyden evvel, **birçok meselelerin yanlış bir şekilde vaz edilmiş olmasına sebep olan bir ana görüş** noktasını da burada tebarüz ettirmemiz lâzımgelir:

Filhakika, Türkiye ziraat tarihi ismini taşıyan bu tetkik, **hususî bir tarih görüşünü** misallerle canlandırmak için muayyen bir maksatla vücade getirilmiştir. Tarih, burada muayyen bir maksadın hizmetinde vazîfelendirilmiştir. O halde tamamen bitaraf kalarak ve soğukkanlılıkla muhtelif zamanlarda Türkiye ziraat ekonomisinin bütün çarklarının **nasıl işlediğini ve ne için öyle işlediğini tayin etmekten ziyade, sadece fena işlediğini tesbit etmek için çalıştırılmıştır.** Atatürkün yüksek direktif ve irşadını takip ederek köy ve ziraat kalkınma davasını bir millî dava, bir devlet davası halinde plânlaştırmak için hükümet merkezinde ilk kongreyi içtimaî davet eden Ziraat Vekâleti, bu kitapla göstermek istemiştir ki asırlardanberi Türk köyü ve çiftçisi derin bir ihmal ve lâkaydinin kurbanıdır ve köylü için şimdiye kadar ya hiç bir şey yapılmamış veya yapılan işler hep gösterişten ibaret kalmıştır ve her şey ancak bundan sonra yapılacaktır. Bu sebeple asıl ilmî faaliyetin hedefi olan **muhtelif devirlerin ziraat rejimleriyle vergi sistemleri ve devlet teşkilâtı arasındaki organik münasebetlerin objektif bir şekilde tetkik ve tesbiti ihmal edilerek, Türkiye ziraat tarihinden Türk köylüsü hakkında sonsuz bir seri zu-**

lüm ve haksızlık ithamı çıkarmak için istifade edilmiştir.

Halbuki, bu kitapta bahsedildiği şekilde cins atların yetiştirilmesinde, çiçek ve meyva cinslerinin ıslahında fevkalâde dikkate şayan muvaffakiyetler kaydeden devirlerin gerek ziraî nizamında ve gerek diğer hububat nevilерinin yetiştirilme tarzlarında ve sulama işlerinde mevcut olması lâzımgelen hususiyetler ve **müsbet cihetleri de** aynı şekilde tebarüz ettirmek lâzımgelirdi. Osmanlı imparatorluğunun şevket devirlerinde çiftçi sınıfları için de öyle umumî bir refah devri mevcuttur ki, fikrimizce bu devrin hukukî ve sosyal telâkkileri bugünkü telâkkilerimizle değil, **kendi nizamı içinde** tetkik edilmelidir. Halbuki mevzuubahs kitapta hemen umumiyetle her devir cümhuriyet devrindeki vaziyet ile mukayese ve bu devre has zihniyetle muhakeme edilmiştir. Şüphesiz bu nevi mukayeselerin bir nevi telkin kıymeti ve terbiyevî faydaları mevcut ise de ilmî usullere uygun değildirler. Osmanlı imparatorluğu nizamının çiftçi sınıflara ve ziraî vergilere ait tatbik ettiği esaslar, bugünkü şartlardan uzak ayrı bir devir ve nizamın zaruretleri içinde **kendi nev'inin en mükemmel ve ahenkli bir nümunesini temsil eder**. Onları bugünkü nizamın şartlarıyla mukayese etmek doğru değildir. Osmanlı devrinde reayanın sureti umumiyede pek fena muamele görmüş olduğuna dair hükümlerin bugünkü müktesep vaziyetlerle yapılan mukayeselere istinat ettirilmesi yanlış bir usuldür. Unutmamak lâzımgelir ki, Atatürkün «Türkiyenin sahibi hakikisi ve efendisi, hakikî müstahsil olan köylüdür.» sözünü hatırlatacak şekilde, köylünün «veliyünnimetimiz» olduğuna dair bir sözü, müverrihler Kanunî Sultan Süleymana da atfetmektedirler. Çiftçi ve halk sınıflarına karşı idarecilerin borçlu olduğu adalet ve yardım vazifelerinin büyüklüğüne ait zengin bir edebiyatın memleketimizde ötedenberi mevcut olduğunu da herkes bilir. Diğer taraftan yine unutmamak lâzımgelir ki, Osmanlı devrinde de **köylünün umumiyetle refah seviyesi, mal ve can emniyeti, devrin sosyal ve hukukî nizamı kadar, belki daha fazla, geçirilen siyasî ve askerî buhranlara ve umumî ekonomik konjonktür vaziyetlerine tâbi bulunmaktadır**. Büyük harpleri veya dahilî karışıklıkları takip eden devirlerde ve bu karışıklıkların sahne olduğu memleket aksamında, kabul edilmiş bulunan hukukî esaslar ne olursa olsun, suiistimaller ve fevkalâde tekâlif meydana gelmektedir. Nitekim, Osmanlı imparatorluğu bir kaç asır bu kitapta köylüyü ezdiğinden bahsedilen her türlü fevkalâde ve keyfî tekliflerin, «bid'at» telâkki edilen vergilerin ilgası için muzafferane mücadele ettikten sonra, inhitat devirlerinde yeni yeni bid'atlerin ve suiistimallerin önüne geçememiştir. Şu halde

devirleri ve bu devirler içindeki buhranlı vaziyetleri ve Osmanlı imparatorluğu gibi pek mütenevvi, pek geniş bir memleketin muhtelif köşelerini birbirinden sarîh olarak ayırmak lâzımdır. Halbuki mükemmel bir plân tatbik edilmiş olmasına rağmen, bu kitapta zamanlar mütemadiyen birbirine karışmaktadır. Her hangi bir yer ve zamana ait münferit bir misal umumî bir sistem halîne sokulmaktadır. Bu karışıklık içinde kitabın, yazılış şekline hâkim olan şema şudur: Evvelâ, Türklerin ziraate büyük hizmetler yapmış buldukları bir altın devrinden sarfınazar, Osmanlı imparatorluğunda hakikî karakterleri lâyıkile tesbit edilemeyen bir teşekkül devri var ki, orada her şey iyi gözüküyor. Fakat ne için, nasıl... bu meseleler üzerinde durulmak istenilmemiştir. Ondan sonra zamanını lâyıkile atıyın etmek mümkün olmıyan bir şekilde bir tezebzüb devri açılarak cümhuriyetin ilânına kadar devam ediyor ve şayanı dikkat olan cihet, tarihin seyrini âsırlarca değiştirecek kadar sağlam teşkilâta müstenit büyük bir kudret tezahürü teşkil eden Osmanlı imparatorluğunun hemen bütün hayatı köylü için ezici bir tazyik devri oluyor ve bu devlet bütün bu nevi kusurlarına rağmen yaşayabiliyor!

İtiraf etmek lâzımgelir ki, bütün bu saydığımız hatalara düşmeden her türlü arzularımızı tatmin edecek bir Türk ziraat tarihi yazabilmek, tetkikâtm hali hazır vaziyetinde gayet güçtür.. Ve hattâ; tetkik ettiğimiz kitabın arzu ettiği şekilde Türkiyede muhtelif devirlerdeki köylü ve çiftçiliğimiz ile cümhuriyet devrinin köylüsünü mukayese etmek için dahi, lâzımgelen ilmi hazırlıklarımız tamamen noksan bir vaziyettedir. Çünkü, cümhuriyet devrindeki köylünün vaziyeti ve ziraat vaziyet de lâyıkile etüd edilmiş değildir. Bu sebeple, «türlü türlü adlarla alınan ve haddi hesabı olmıyan vergiler» le ezildiğinden bahsettiğimiz imparatorluk köylüsünün kazanç ve hayat seviyesi ve vermekle mükellef olduğu vergilerin bütçeleri içindeki nisbeti malûmumuz olmadığı gibi; cümhuriyet devri köylüsü için de bu hesaplar henüz yapılmamıştır. Diğer taraftan dün için olduğu gibi bugün için de köylünün memleket dahilinde en rasyonel bir şekilde dağılmış olup olmadığına, topraksız köylünün miktar ve ehemmiyetine, memleketin ziraat bünyesine, memlekette ekilen toprakların mevcut toprak ve nüfusa nazaran işgal ettikleri nisbetlere ve kültür nevelerinin seçilmelerindeki isabetlere ait elimizde sarîh rakamlar bulunmadığı için cümhuriyet devri ile diğer muhtelif devirleri bu bakımlardan tetkik ve mukayese etmek imkânı yoktur. Halbuki tam ve mükemmel bir ziraat ve ziraat siyaseti tarihi ilimleri bu meselelerle bilhassa mesgul olmak mecburiyetindedirler.

Vergi sistemlerinin ziraî ekonomiyi ne şekilde tesirleri altında bulundurdıkları malûmdur. Halbuki, mevzuubahs kitapta muhtelif devirlerin vergi sistemleri ve bu sistemlerin ziraî sahadaki tesirleri lâyıkile etüd edilmemiştir. Bu hususta mevcut **vuzuhsuzluk ve methodsuzluk** hakkında bir fikir verebilmek için kitabın 67 nci sahifesini gözden geçirelim:

Burada tanzimattan önce ziraat mahsullerinden ve hayvanlardan alınan ve çok mütenevvi oldukları kaydedilen **şer'î** ve **örfî** yüze yakın vergi ismi sayılmaktadır. Her hangi bir şekilde tarif ve izah edilmemiş bir takım garip vergi isimlerinin sadece **okuyucuda hayret yandırmak** ve alınan vergilerin haddi hesabı olmadığını göstermek için böylece sıralanmış olması, bittabi doğru değildir. Esasen, bu vergi isimlerinden bir çoğu, muhtelif zaman ve mekânlarda alınan aynı verginin muhtelif isimleridir. Meselâ, «boyunduruk hakkı, ağalık hakkı, kulluk hakkı, resmi çift ve çift akçesi» aynı verginin muhtelif yerlerde aldığı isimlerinden ibaret olduğu gibi; «resmi mücerred, resmi raiyet ve resmi caba» da yine aynı verginin raiyetin evli, bekâr ve toprak sahibi olup olmadığına göre aldığı muhtelif isimlerden başka bir şey değildir. Ziraat mahsullerinden ve hayvanlardan alınan ve köylüyü ezen «haddi hesabı yok» vergiler arasında, «harcı kitabet ve yazıcı akçesi, kellehane ve paçahane başları» gibi alelâde harç ve rüsumları zikretmenin de doğru olamayacağı aşikârdır. Aynı sahifede vergilerin şer'î ve örfî olarak tefriki ve örfî vergilere ait verilen izahat ta yanlışdır. Nitekim, şer'î vergiler namı altında sıralanan vergilerden çoğu örfî vergiler, yani Kur'an ve Fıkıh kitaplarında bulunmayan, örf ve âdetlerle alınmakta olan vergilerdir.

Halbuki bu çeşit usullerle, tanzimattan evvelki devirlerde vergilerin bugünkülerden çok daha ağır, daha az pratik ve zararlı olduğunu isbat etmenin mümkün olamayacağı meydandadır.

Vergi sistemlerinin tetkikinde tesadüf edilen bu methodsuzluk ve vuzuhsuzluk kendisini diğer taraflarda da göstermektedir. Meselâ «asırlarca müddet Türk köylü ve çiftçisini harap eden, feodal, adaletsiz ve ağır bir vergi» olarak tarif edilen (s. 224) ve muhtelif vesilelerle hücum edilen âşar vergisi, bir Türk ziraat tarihi kitabında yapılması lâzımgeldiği şekilde tetkik edilmemiştir. **Bu verginin mahiyeti, devrin ziraî ekonomisi ve vergi sistemleriyle olan münasebeti ve inkişafı tarihi**, kitabın hiç bir yerinde her hangi bir şekilde tetkik edilmemiş ve bu verginin tetkikine doğrudan doğruya İkinci Mahmut devrinde Anadoluyu dolaşan Tchihatchef'in kitabında yazdığı ten-

kitlerle başlanmış ve Molteke'nin mektuplarından alınan fıkralarla devam edilmiştir (s. 65). Halbuki âşar vergisi, meselâ, Tchihatchef in kitabına dayanarak zaptiyelerin köylüden atlarına yem ve kendilerine yemek istedikleri için değil, gayet doğru olarak, toprağın inbat kabiliyetine göre 1/10 dan 1/2 ye kadar değişmektedir ve **ancak Tanzimattır ki, âşar vergisini her yerde 1/10 a irca etmek gibi cüret-kâr ve mantıksız bir harekete teşebbüs etmiştir.** Diğer taraftan Osmanlı imparatorluğunda sipahilerin veya diğer memurların parasız atlarına yem ve kendilerine yemek çıkartmaları ötedenberi şiddetle menedilmiş memnu bir «bed'attır». Burada şahadetine müracaat edilen ecnebi seyyahların müşahedeleri sathidir ve zarurî olarak bir yerde yapılmış olan kanunsuz ve usulsüz bir hareketin misalinden başka bir şey değildir. Bunları her yere ve tanzimattan önceki Osmanlı tarihine teşmil etmek doğru değildir.

Aynı şekilde, 'avarız denilen vergi şeklini, «reayaya ağır gelen» ve «lüzumlu lüzumsuz muhtelif sebeplerle» alman bir vergi olarak tarif etmek te kâfi değildir (s. 34). Bu suretle bu verginin **ne hakikî mahiyeti, ne de hakikaten ağır bir vergi teşkil edip etmediği, doğru ve ilmî bir şekilde izah** edilmemiş olamaz. Lügat mânasından geliş güzel alındığı tahmin edilen bir vergi isminden eski devri itham etmek için bir delil bulmağa çalışmak beyhudedir. Bildiklerimize göre, umumî devlet masraflarının memleket nüfusuna taksim ve tevzii suretile elde edilen ve modern devlet vergilerinin esasım teşkil eden bu vergi, öyle zannedildiği gibi, **gelişi güzel toplanan bir vergi** değildir ve çok ağır bir mukellefiyet teşkil ettiğine dair de elimizde hiç bir delil yoktur. Aynı suretle, **Ulak hizmetini** de, yolda rastgelenin elinden atım almak şeklinde anlamamak lâzımgelir. Bu nevi mühim devlet hizmetlerinin çok hususî bir teşkilâta tâbi bulunduğunu da tebarüz ettirmek icabeder. Aynı şekilde köylüyü ezen ve ziraatin gerilemesini mucip olan bir âfet gibi sayılan iltizam usullerinin tarihî ve içtimaî bakımlardan teşirleri (s. 68) ile, mübayaa inhisarı (s. 69, 235), kara gümrükleri (s. 235) ve angariye meselesi (s. 70, 231) de kitapta lâykile tetkik edilmemiştir. Halbuki muhtlif devirlerde Türkiyede Devletin, Beyin, toprak sahibinin köylü üzerindeki hak ve vazifeleri gibi mühim meseleler, muayyen bir zamanda moda olduğu şekilde Türkiyenin sadece geriliğini, eskiliğini ve adaltsizliğini teşhir etmeğe gayret eden **ecnebi seyyahların yazılarından veya gazeteci makalelerinden ziyade, daha başka usullerle ve ilmî bir şekilde tetkik edilmesi lâzımgelir. Bilhassa zahire mübayaası hu-**

mahiyeti, şümülü, tekniği ve sebepleri gibi ziraî ekonominin inkişafı hususunda birinci derecede ehemmiyetli olan meselelerle, kara gümrüklerinin hububat ticaretine karşı vazetmiş olduğu engeller, kâfi derecede işlenmeleri elzem ilmî mevzulardır. Filhakika, tesirleri her halde mühim olması lâzımgelen bu kara gümrükleri hakkında fikir beyan edebilmek için onların nerelerde mevcut olduğunu ve ne gibi haklar alınmasına sebep olduklarını bilmemiz ne kadar münasip olurdu. Hattâ bu hususta ideal olan şekil, harita üzerinde bu gümrük hatlarını çizebilmektir. Fakat bugün böyle bir etüdün nasıl yapılabileceğini bile tahmin etmek güçtür. Bu vaziyette, burada tetkik ettiğimiz Türk ziraat tarihi namındaki kitap, ancak bu gibi mühim meseleleri vazetmek ve hattâ bazan onların tetkikine girişebilmemiz hususunda bize yardımcı olacak bazı mühim membaları zikretmekle iktifa etmişse vazifesini yapmış demektir. Bizim burada bu noksanları sıralamağa çalışmamız, sırf Türkiye ziraat tarihinin henüz yazılmamış olan ne gibi fasılları olduğunu göstermek içindir.

Fikrimzice, kitabın bu bahsettiğimiz şematik şekilden ve metodsuz tamimlerden kurtularak orijinal vesikalarla işlemeğe muvafak olduğu bahislerden birisi, V inci faslından itibaren, tanzimattan sonraki ziraî kalkınma teşebbüslerine hasredilen sahifelerdir. Bu sahifeler, bugünkü ziraî programlarımızda da ibretle nazarı itibara alınması lâzımgelen pek çok noktaları ihtiva etmektedir. Ziraat ve sanayi meclisinin teşkili ile yeniden kurulan ziraat meclisinin memlekette açtığı anket (s. 86), ziraî bir kongrenin içtimaa daveti (s. 84) ve ihtiyaçların mahallinde tetkiki için taşralara hususî imar meclislerinin gönderilmesi (s. 85) gibi teşebbüsleri tanzimat devri için ibretle okunması lâzımgelen metodlu başlangıçlar olarak zikredebiliriz. Kitapta üzerinde lâzımgeldiği şekilde durulmuş olmamakla beraber, tanzimat devrinin icraatı arasında âşar vergisinin bütün imparatorluk dahilinde onda bire ircaı suretile tevhibi teşebbüsünü [*] ve teşebbüsün neticelerini de büyük bir teşebbüs olarak kaydetmek mümkündür.

Bu fasılda, tanzimatın ilk senelerinde gazetelerde ziraat hakkında çıkan bazı yazılar (s. 107), başlıklı kısım da çok dikkate şa-

[*] Bu hususta Tanzimatın yüzüncü yıl dönümü münasebetiyle İstanbul Üniversitesi tarafından neşredilecek olan kitapta «Türk toprak hukuku tarihinde Tanzimat» başlıklı yazımızın XXXI. inci paragrafına bakınız.

yan bir tetkik mevzuudur. Bu kısımda devletin o zamanki resmî gazetesi olan «Takvimi Vekayi» in ziraat hakkındaki resmî kararlara tercüman olan yazılarından başka, o devirde biricik gayrı resmî Türkçe gazete olan «Ceridei Havadis» kolleksiyonlarından da istifade edilmiştir. Bu gazetenin (1840) 1265 tarihlerine doğru Çörçil isminde bir İngiliz tarafından tesis edilmiş olması ve bu İngilizlerin dikkate şayan şahsiyeti bu gazetede çıkan makalelere hususî bir kıymet atfettirmektedir. Filhakika, bu İngiliz Akif paşanın **Zıbsıra** adlı eserinde anlattığı hâdisenin kahramanı olan İngilizdir. Ve 37 numaralı nota nazaran, Kadıköyünde avlanırken bir Türk çocuğunu yaraladığı için, Kaptan paşa tarafından hepsedilmiş ise de; İngiliz sefirinin çıkardığı mesele üzerine, Akif paşanın nezaretten çekilmesi lâzımgelmiş ve İngilize tazminat olarak para verildikten başka, ayrıca gazete çıkarmak müsaadesi de bahşedilmiştir.

İşte bu zatm çıkardığı «Ceridei Havadis» isimli gazetede (ziraat mı, fabrika mı?) mevzuuna ait çıkan ve bazı «hayırhah Avrupalılar»ın Türkiye hakkındaki fikirlerini aksettirdiği şüphesiz olan makale nevinden yazılar çıkmış olduğu gibi, diğer bazı gazetelerde de, bu mevzu etraflı bir şekilde münakaşa edilmiştir. Bu yazılarda umumiyetle, fabrikaların milletlerin zenginliğine hizmeti kabul edilmekle beraber, Türkiye için her şeyden evvel ziraatin inkişaf ettirilmesi lüzumu üzerinde ısrar edilmektedir. Beynelmîl taksimi amelin faydalarını sayan ve İngiliz liberalizminin taraftarlığını yapan fikirlerin de sık sık ileri sürüldüğü görülmektedir.

Bir takım ecnebilerin Türkiyede ziraatin ve bilhassa muayyen bir nevi ziraatin terakkisi için yazılar yazması ve tecrübelerle girişmesi (s. 117) şüphesiz sebepsiz değildir. Garp sanayi memleketlerinin Türkiyeyi bir ham madde memleketi ve açık pazar halinde bulundurmak arzuları bu hususta mühim bir rol oynamaktadır. Bu sahada dikkata şayan **sistematik bir gayret**, bilhassa esaretin ilgası meselesinde Amerika devletleri arasında çıkan ihtilâfın 1861 senesinde şiddetlenmesi ve muharebe tehlikesinin görünmesi üzerine, İngilteredeki mensucat fabrikacılarının pamuk tedarik etmek hususunda düştükleri endişe üzerine sarfedilmiştir. Bu sebeple pamuğu yakın şark memleketlerinde yetiştirmek isteyen İngiliz fabrikatörleri bir kumpanya teşkil ederek, külliyetli para toplamaşlar ve ahalisinde lâzımgelen teşviklerin yapılarak pamuk ziraatını yaymak için Avrupa, Asya ve Afrika taraflarına hususî memurlar göndermişlerdir. Bu memurlardan birisi de İstanbula gelerek faaliyete başladı. Türk gazetesi...

120). O sırada memleketimizde yetişen pamuğun miktarı az olduğu gibi cinsi de çok ıslaha muhtaç bulunduğu için, İngilizler bu nevi hususî teşebbüslerden başka ayrıca resmî yollardan da harekete geçerek, Türkiyede pamuk yetiştirmek ve pamuk cinsini ıslah etmek için ciddî tedbirler alınması hususunda **Osmanlı hükümeti nezdinde resmen teşebbüste bulundular**. Devlet te pamuk ziraatini teşvik için tedbirler aldı: Pamuk tohumu dağıttı. Pamuk ziraati hakkında risale çıkarttı ve muvaffakiyetle çalışanlara madalyalar tevzi etti. Kitabın bu fasılları orijinal vesaike dayanarak çok iyi işlenmiş bulunmaktadır. Ve İngiliz Hariciye nezaretinin Türkiyedeki İngiliz konsoloslarından aldığı raporlara göre neşrettiği risaleden yapılan nakillerle, Türkiyede pamuk ziraatının o zamanki vaziyeti hakkında dikkate şayan malûmat vermektedir. Maamafih kitapta verilen bu izahattan anlaşıldığına göre, sarfedilen bütün gayretlere rağmen, bir müddet sonra ihmaller başlamış ve pamuğun cinsi, istihsal miktarı ve ambalaj şekilleri bozulmuştur. Bu suretle Türkiye, Amerikan buhranının hazırladığı fırsattan bilistifade dünya pamuk istihsalinde işgale namzed olduğu mühim mevkiî tutamamıştır.

Garp sanayi emperyalizminin, bir taraftan yeni aktedilen ticaret muahedelerile memleketi bir açık pazar haline sokmağa çalışırken diğer taraftan Türkiyeyi ancak kendisine lüzumlu olan bazı kültür nesvileriyle meşgul olmağa hazırlamak için, metodik bir şekilde çalıştığı devirlerde, memleketi idare edenlerin **muayyen bir iktisat siyasetleri mevcut bulunmadığı gibi**, iktisatçı geçinenlerin de memleketin hakikî ihtiyaçlarına uygun olmıyarak, **liberalizm lehine ve himaye usulleri aleyhine fikirler** neşretmekte oldukları malûmdur. Kitapta imparatorluk devrinin idare adamları ile iktisat kitapları yazan ve okutanların bu liberal fikirlerine dair ve meşhur Ahmet Mithat Efendinin devrinin liberalizmine karşı yaptığı şiddetli hücumlar hakkındaki dikkate şayan malûmat mevcuttur (s. 238).

Kitabın dikkate şayan olan fasıllarından birisi de, Tanzimat devrindenberi bütün kalkınma teşebbüslerine rağmen, Türkiyede **ziraatin inkişafına ciddî bir şekilde mani olan engellerin tabliline** ait bulunan fasıldır (s. 204-241). Filhakika, bu fasılda mevzuubahs âmillerden bir yirmi kadarı sıralanmıştır. Fakat, her biri hakkında ayrıca etraflı tetkikler yapmağa lüzum olan ve çoğunu yekdiğerine irca etmek de mümkün olan bu âmillerden ekserisi, yukarıda da söylediğimiz gibi, lâyıkile tenvir edilmemiştir ve ekseriya birkaç satır halinde i-

fade edilmiştir. Biz burada mevzuubahs âmillerden ancak bazı mülahazalar serdetmek istediğimiz bir tanesini kaydetmekle iktifa edeceğiz:

Filhakika bu âmillerden birincisi olarak «çiftçi ve köylünün araziden mahrumiyeti» âmili kaydedilmiş ve bu suretle mirî topraklar rejiminde olduğu gibi, arazinin rakabesinin devletin elinde bırakılarak köylünün tam bir mülkiyet hakkından mahrum edilmesi ve tasarruf şekillerindeki tahditler, tenkit edilmek istenilmiştir. Fikrimizce, Türkiye ziraat tarihinin çok mühim bir faslını teşkil edeceği şüphesiz olan ve devrin toprak hukukile, devletin arazi siyasetine ait bulunan bahisler, kitabın hiç bir yerinde lâyıkile tenvir edilmediği halde böyle birdenbire umumî bir neticeye varılmış olması doğru değildir. Mirî arazi rejiminin hakikî mahiyeti ile istihdaf ettiği gayeler ve bu rejimin hangi kaidelerinin Türkiyede ziraatin terakkisine ne şekilde mani teşkil etmiş olduğunu da izah etmek lâzımgelir ki, burada münakaşa mevzuu olabilecek bir çok meseleler mevcut olduğu malûmdur. Diğer taraftan unutmamak lâzımgelir ki, toprak hukuku tarihinde tam bir liberalizmin ve mutlak mülkiyet telâkkisinin hüküm sürdüğü devirler birer istisna teşkil edecek kadar azdır. Ve tatbik edildikleri memleketin ziraî bünyelerinde büyük davalı hallerin meydana gelmesine sebep olmaktadırlar. Bilhassa bugün bütün dünyaya hâkim olan siyasî ve içtimaî telâkkiler dolayısıyla, hemen her memlekette mutlak şekildeki toprak mülkiyeti bir takım tahditlere tâbi tutulmaktadır.

Buraya kadar söylediklerimizi hülâsa etmek lâzımgelirse diyebiliriz ki, Ziraat Vekâleti tarafından neşredilen Türk ziraat tarihine bir bakış ünvanlı eser, hakikî bir ziraat tarihi olmaktan ziyade, cumhuriyet devrinin köylü-devlet münasebetlerinin bugünkü problemlerini tebarüz ettirmek için ortaya konmuş bir tarihçe mahiyetindedir. Bu tarihçede Türk ziraat tarihinin esas meseleleri ve ana plânı hakkında bir kalem tecrübesi yapılmış, her mesele yerli yerine konulmuş ve hattâ içlerinden bir çoğu yeni vesikalara göre, orijinal bir şekilde işlenmiştir. Bu itibarla eser gerek terkip tarzı ve gerek kullandığı malzeme bakımından çok kıymetlidir. Bununla beraber, Türk ziraat tarihinin bir çok bahisleri şimdiye kadar lâyıkile tetkik edilmiş bulunmadığı için bu kitapta bu boşlukların azametini görmemek im-

len icraatı çok koyu bir fon üzerinde aksettirebilmek için, eski devirlerin ziraat organizasyonlarının ilmî bir şekilde izah edilmeğe çalışılmaktan ziyade ekseriya **itham ve tenkit için tetkik** edilmiş olması da bu eserin noksan kalmasına sebep olmuştur. Bu noktai nazarin pedagojik kıymetine gelince, yapılan işlerin mukayesesi metodunun yalnız maziye değil, aynı zamanda yapılması lâzımgelen işlere, cumhuriyet rejiminde köylü-devlet münasebetlerinin ideal olan şekillerine de teşmili sayesinde tamam addedilebilir.

Ömer Lûtfi Barkan

YENİ ÇIKAN KİTAPLAR

G. U. Papi: Lezioni di Economia Politica Corporativa. Cilt I. 6. bas.— Padova (Cedam) 1940.— 289 sahife.— Fiyatı: L. 42.

J. Dobretsberger: Ekonomi Siyaseti; cilt I: Ziraat siyaseti.— Mesken Siyaseti.— Küçük Sanayi Siyaseti.— Endüstri Siyaseti.— İç Ticaret Siyaseti.— (İstanbul Üniversitesi neşriyatından No. 109, İktisat Fakültesi No. 6.) — İstanbul 1940.— Türkçeye nakleden: Dr. A. H. İlteber.— 335 sahife.— Fiyatı: 165 krş.

F. Neumark: Umumî İktisat Teorisi; cilt II, birinci fasikül: Kıymet ve fiyat nazariyeleri. (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 119, İktisat Fakültesi No 10.) İstanbul 1940.— Tercüme: M. Orhan Dikmen.— 143 sahife.— Fiyatı: 70 krş.

F. Neumark: Maliye ilmine dair ekonomik ve sosyolojik tetkikler. (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 118, İktisat Fakültesi No. 9.) İstanbul 1940.— Türkçeye çeviren: Sabri F. Ülgener.— 182 sahife.— Fiyatı 90 krş.

Üniversite Konferansları 1938-1939. (İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 96.) İstanbul 1939.— 226 sahife. (İçinde: **Neumark:** İktisadiyatın ve iktisat siyasetinin yeni inkişaf temayülleri.— **Dobretsberger:** Endüstrileşmedeki inkişaf temayülleri.— **Kessler:** Halk karakteri.— **Rüstow:** Harbin mahiyeti ve istikbali.)

A. İsaac: İşletme İktisadı; cilt I. (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 117, İktisat Fakültesi No. 8.) — İstanbul 1940.— Tercüme: Dr. Orhan Tuna.— 201 sahife.— Fiyatı: 105 krş.

A. İsaac: Ticarî Hesap ve Malî Cebir. (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 116, İktisat Fakültesi No. 7.) — Tercüme: Fazıl K. Gülçür.— 207 sahife.— Fiyatı: 105 krş.

G. Kessler: Kooperatifçilik. (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 120, İktisat Fakültesi No. 11.) — İstanbul 1940.— Tercüme: Dr. F. Ziyaeddin Fahri.— 204 sahife.— Fiyatı: 105 krş.

